

antic membre, un grup de treball, dirigit per ell, que reflexionés sobre aquesta assignatura pendent, i tan espinosa, per tal d'aportar una extensa síntesi que pogués reconciliar la gramàtica científica i la pedagògica, la lingüística teòrica i l'ensenyament de la llengua francesa. Marc Wilmet, amb la seva infinita generositat, entenia que havia de contribuir a apropar la gramàtica dels lingüistes a la dels didàctics de la llengua, tradicionalment dues comunitats gramaticals massa distanciades. En l'actual situació de l'estudi i l'anàlisi de la llengua francesa, cal encara que la teoria gramatical estigui més connectada amb la pedagogia de la llengua i que aquesta pugui aportar a la primera les problemàtiques sobre les quals són necessàries més descripció i més reflexió conjunta, en un discurs intel·ligent que permeti prendre les decisions més adequades per a la normativa de la llengua. Al cap i a la fi, aquest és el repte i hauria de ser l'evolució més natural de la lingüística francesa del segle XXI.

Lamentem la pèrdua d'un dels grans mestres i pedagogs de la lingüística contemporània, que ha estat tan clarificador i integrador en l'estudi i anàlisi de la llengua francesa.

Maria Teresa GARCIA CASTANYER
Universitat de Barcelona

JENS LÜDTKE
(1941-2019)

El 4 de gener de 2019, un atac de cor posà fi a la vida de Jens Lüdtke. Fou un dels romanistes destacats de la seva generació. Dominava totes les llengües romàniques i en realitat representava la nostra disciplina de la manera que es demana sovint en els concursos a càtedres: en tota la seva amplitud.

Nascut a Stettin (avui Polònia) el 1941, Jens Lüdtke visqué la crisi de la postguerra a Alemanya Occidental. Segons assenyalava en un text autobiogràfic, freqüents trasllats caracteritzaren la seva infància i joventut. Ja aleshores entrà en contacte amb diversos dialectes alemanys i començà a interessar-se per les llengües estrangeres.

De 1964 a 1970 estudià llengües romàniques i anglès a la Universitat de Tübingen. Al quart i cinquè semestre, es traslladà a Saarbrücken per fer la *llicència* del sistema d'estudis francès. En aquesta ciutat assistí a diverses conferències de Ramon Aramon i Serra, secretari general de l'Institut d'Estudis Catalans a l'exili. També conegué la seva futura esposa, Monika Lüdtke (nascuda Becker). En retornar a Tübingen al cap d'un any, li concediren la prestigiosa beca de la Studienstiftung des Deutschen Volkes i col·laborà com a becari a la càtedra d'Eugenio Coseriu. Nascut a Mihăileni (actual Moldàvia), Coseriu fou professor a Montevideo a partir de 1951 i des del 1963 era catedràtic de lingüística romànica i de lingüística general a Tübingen. A més de Coseriu, els romanistes Mario Wandruszka, Gerhard Rohlfs, Ernst Gamillscheg i Hans-Martin Gauger, l'especialista en anglès Hans Marchand i el catedràtic de filologia clàssica i retòrica Walter Jens influïren en Lüdtke durant els seus estudis.

Després de graduar-se, Jens Lüdtke declinà l'oferta de treballar com a assistent de doctorat de Hans-Martin Gauger a Freiburg. En canvi, acceptà la d'Eugenio Coseriu a Tübingen. Més tard, del 1972 al 1975, Jens Lüdtke ocupà una plaça de lector d'alemany a Florència. Durant aquest temps inicià els seus estudis d'història de la llengua italiana dels segles XVIII i XIX. D'aquesta ocupació sorgí l'assaig publicat el 1985: «Geschriebenes und gesprochenes Italienisch im Risorgimento», a: *Italienische Studien* 8, 101-130, en el qual desenvolupà la seva teoria de les varietats en contacte. En un article del 1999, també aplicà aquesta teoria a l'asturià: «Las variedades contactuales y el asturiano», a: *Lletres Asturianes* 72, 23-43.

El 1975 completà el seu projecte de dissertació (tesi doctoral) sobre nominalitzacions en francès, català i castellà, que es publicà en 1978 sota el títol: *Prädikative Nominalisierungen mit Suffixen im Französischen, Katalanischen und Spanischen*, Tübingen, Niemeyer. Es tracta d'un treball innovador que desenvolupa l'enfocament coseriuà de formació de paraules des de la perspectiva del contingut.

Després de la dissertació, Jens Lüdtke es convertí en professor assistent a la càtedra de Coseriu amb l'objectiu d'escriure la segona tesi prevista al sistema universitari alemany (*Habilitation*) abans de presentar-se a oposicions per professor titular o catedràtic. La tesi professoral de Lüdtke es publicà el 1984 amb el títol: *Sprache und Interpretation. Syntax und Semantik reflexiver Strukturen im Französischen* (Tübingen, Narr). En aquesta obra es dedica a traduccions entre les llengües romàniques, l'alemany i l'anglès per analitzar les relacions entre semàntica i sintaxi.

Durant aquest temps, a més, es dedicà a altres projectes. Per una banda, i com a primera monografia publicada, elaborà una edició parcial anotada d'un clàssic de la lingüística enciclopèdica del segle XIX: *Die romanischen Sprachen im Mithridates von Adelung und Vater. Studie und Text* (Tübingen, Narr, 1978), i, per l'altra banda, treballà en una introducció a la lingüística catalana per a un públic de parla alemanya. Completà aquest llibre el 1978, però no aparegué fins al 1984 amb el títol *Katalanisch. Eine einführende Beschreibung* (München, Hueber). La introducció té com a objectiu proporcionar una visió general del català com a camp d'estudis per satisfer l'interès creixent de científics, estudiants i públic en general per la llengua catalana. En aquell moment no existia cap publicació similar —fins i tot al mercat català— i el llibre aviat arribà a tenir una circulació important tant entre estudiants com entre els que es dedicaven a la recerca.

El seu interès pel català es remunta a l'època dels estudis a Tübingen. Antoni Pous, que hi exercia de lector de català, el va infondre a finals dels anys seixanta la curiositat per aquesta llengua romànica perseguida pel franquisme. El 1970, Jens Lüdtke participà en l'organització dels Jocs Florals de Tübingen, oferint d'aquesta forma un fòrum a la llengua catalana a l'exili. Amb Antoni Pous publicà una revista sobre la llengua, la literatura i la història catalanes: (*Informationen über Katalanien: Geschichte - Sprache - Literatur*, Tübingen: Katalanisches Lektorat am Romanischen Seminar der Universität Tübingen 1970). Lüdtke mantingué durant aquest temps diversos contactes i amistats amb intel·lectuals catalans i es comprometé amb el català. Aquest compromís el dugué fins i tot, segons les seves paraules en una nota autobiogràfica, a una «supressió de l'espanyol».

Immediatament després d'haver completat l'habilitació el 1983, Jens Lüdtke obtingué una plaça com a professor titular a Bonn i a partir d'aleshores començà a dedicar-se més al castellà, sobretot a la recerca sobre la formació de varietats llatinoamericanes a l'època colonial.

El 1986 vaig conèixer en Jens Lüdtke. Ell cobria una vacant de substitut a la Universitat Lliure de Berlín i després, el 1987, succeí Heinz Schulte-Herbrüggen com a catedràtic. Dinàmic i dedicat, donà un nou rumb a la càtedra centrada en lingüística espanyola i francesa. Aconseguí inspirar els estudiants en els seus estudis de llengües romàniques i, en particular, a conèixer la història i el present del català en la seva situació sociolingüística, complexa i conflictiva.

El seu llibre sobre el català em va impressionar per la seva brevetat i precisió i em va ser de gran ajuda per aprendre el català com a tercera llengua romànica després del francès i el castellà. Des del punt de vista actual, cal remarcar sobretot la seva capacitat de síntesi, perquè difícilment podia recórrer a models ben establerts a Catalunya. Sota Franco i immediatament després, hi havia un nombre limitat d'obres lingüístiques modernes que descrivien la llengua catalana.

Quan a partir del 1988 vaig esdevenir becari a la seva càtedra, volia escriure la meua tesi de màster sobre la situació sociolingüística del català i ell em proposà estudiar la història del conflicte lingüístic mitjançant un estudi exhaustiu de les fonts dels arxius catalans, ja que la situació actual estava ja ben estudiada. Andreas Wesch també s'interessà per la sociolingüística catalana dels

anys 70 i 80, però llavors, i seguint el consell de Lüdtke, es decantà per escriure la seva tesi de màster sobre la influència del català sobre el castellà de Catalunya.

La meua tesi de màster constituí la base de la tesi doctoral, en la qual vaig intentar omplir un buit de recerca que havia assenyalat Jens Lüdtke en un article sobre la història lingüística externa del català, aleshores encara en premsa i que es va publicar només el 1992: «Katalanisch: Externe Sprachgeschichte», dins Holtus, Günter / Metzeltin, Michael / Schmitt, Christian (eds.): *Lexikon der Romanistischen Linguistik. Okzitanisch, Katalanisch*; Bd. VI, 1, p. 231-241.

Quan vaig tornar a Barcelona el 1991 per fer recerca als arxius, vaig seguir el seu consell i vaig estudiar gramàtica generativa. Això es podria fer bé allà. Que ell em suggerís això, em sorprengué però vaig seguir els seus consells sense convertir-me en generativisme. Si més endavant, com a ajudant a la seva càtedra, defensava els generativistes contra les crítiques dels alumnes de Coseriu, Jens Lüdtke no sempre estava d'acord, però apreciava una discussió controvertida sempre que fos basada en fets i no en ideologies.

Ja a Berlín, i més encara a partir del 1994, quan acceptà la càtedra a Heidelberg, Jens Lüdtke se centrà en la història del castellà a Amèrica. El 1989, escrigué un assaig en què analitzava la Real Cédula de Aranjuez de Carles III. La reinterpretava en el seu context històric de 1768, i demostrava que la proclamació del castellà com a llengua única de l'escola es dirigia contra les llengües indígenes d'Amèrica i no (principalment) contra el català: «Acerca del carácter imperial de la política lingüística de Carlos III», Holtus, Günter / Lüdi, Georges / Metzeltin, Michael (eds.): *La Corona de Aragón y las lenguas románicas. Miscelánea de homenaje para Germán Colón*. Tübingen: Narr, p. 267-274.

Amb aquest assaig, Jens Lüdtke no va guanyar amics entre els catalanistes. Potser per això, la seva presència als col·loquis germanocatalans es feia més rara. No obstant això, continuava promovent el català. Associat a la seva càtedra estava el lectorat de català a Heidelberg finançat per la Generalitat de Catalunya. Durant gairebé una dècada Victor Sevillano Canicio en fou l'encarregat amb cursos de llengua, literatura i lingüística. A Heidelberg, també coincidiren un altre cop el professor Lüdtke i l'exlector de Freiburg Artur Quintana i Font, membre de la Secció filològica de l'Institut d'Estudis Catalans. Quintana i Lüdtke s'havien conegut el 1970 als Jocs Florals de Tübingen.

Respecte a l'organització del programa d'estudis de filologia romànica de la Universitat de Heidelberg, el professor Lüdtke sempre insistia que la sociolingüística o la dialectologia fossin tractades de manera comparativa i panromànica. Gràcies a la seva iniciativa, Heidelberg continuava sent una de les poques universitats en la dècada dels 90 que seguia finançant cursos en català a professors que venien de fora, fins i tot quan ja s'havia establert el lectorat a expenses de l'Institut Ramon Llull. A més, es podia estudiar el català com una part reconeguda de la carrera de filologia romànica i escriure tesis doctorals i tesines sobre temes catalans. Per últim, però no per això menys important, recolzà el projecte postdoctoral de Hans-Ingo Radatz sobre el mallorquí. De vegades, Lüdtke presentava el català en el marc d'una xerrada a un públic més ampli a l'escola d'idiomes de Heidelberg. També aconseguí la institucionalització del lectorat de gal·lec.

En els darrers temps, Jens Lüdtke es tornà a dedicar a la llengua romànica que més havia estimat durant els primers anys de la seva carrera (al costat de l'italià potser). Günter Holtus l'instà a editar el volum sobre el català de la col·lecció *Manuals of Romance Linguistics (MRL)* a l'editorial de Gruyter, que aviat es publicarà pòstumament.

Com que la introducció de Lüdtke de 1984 ja no està disponible, ni en català ni en cap altra llengua no hi ha una visió global de la lingüística catalana. Per omplir aquest buit, el manual de lingüística catalana combina una presentació en profunditat de principis elementals amb un disseny de preguntes més complexes i nous camps de recerca. El manual està dissenyat per ajudar

els estudiants catalans en els seus estudis i per interessar professionals d'altres idiomes pel català, especialment els estudiosos de llengües romàniques.

Inicialment Jens Lüdtke volia publicar el volum en castellà. Quan vaig intentar dissuadir-lo en una llarga trucada telefònica, va insistir que la majoria dels catalans podien llegir el castellà millor que l'anglès. Jens Lüdtke sempre era un pragmàtic. No tenia gaire comprensió envers posicions motivades per ideologies. Tal com informa el coeditor Joan Argenter, Lüdtke finalment optà per publicar el llibre en anglès, amb l'objectiu d'arribar al públic internacional més ampli possible. La decisió es prengué, com sempre, per raons purament pragmàtiques. Només per la meua advertència que s'aïllaria ideològicament si el llibre fos publicat en castellà no hauria renunciat a la seva idea.

La seva pròpia contribució al manual de català es dedica a la formació de paraules en el sentit d'una teoria orientada pel contingut segons Coseriu. Des de la seva dissertació ha estat un dels focus de la seva investigació. També redactà una introducció a aquest tema: *Romanische Wortbildung. Diachronisch – synchronisch – inhaltlich*, Tübingen, Stauffenburg 2005, reimpressió 2007. Aquest llibre es traduí al castellà: *La formación de palabras en las lenguas románicas. Su semántica en diacronía y sincronía*, traducció d'Elisabeth Beniers, reelaborada en part per l'autor i revisada per Carlos Gabriel Perna, México, El Colegio de México, 2011.

La formació de paraules, la història lingüística i la sociolingüística, eren les àrees centrals d'investigació d'aquest gran romanista, un dels darrers en tenir una formació integral en totes les llengües romàniques. Va realitzar investigacions en aquestes àrees amb una gran precisió filològica. No ignorava preguntes teòriques i en va fer contribucions importants que malauradament no van trobar l'eco que es mereixien. Aquesta era també una de les raons per les quals Lüdtke reaccionava amb un gran escepticisme davant les teories, conceptes i termes de moda. Mai hauria escrit un article per discutir un tema lingüístic només perquè tothom en parlava.

Els seus comentaris lacònics, la seva rialla alliberadora, però també la concentració en les seves àrees de recerca amb contribucions de gran qualitat, lluny del soroll del mercat científic, els trobarem a faltar, i molt.

Rolf KAILUWEIT
Heinrich-Heine-Universität
Institut für Romanistik

JEAN-PHILIPPE DALBERA
(1947-2019)

Jean-Philippe Dalbera è scomparso l'8 febbraio 2019, ad Ajaccio, dopo aver lottato contro una malattia che gli ha imposto lunghe e dure sofferenze. Ha lasciato un vuoto immenso presso amici, colleghi, collaboratori ed ex-allievi che hanno avuto il piacere di frequentarlo, di lavorare con lui, di ascoltarlo.

Il mondo della dialettologia e della linguistica romanza ha perduto una mente brillante ed aperta al dialogo che ha saputo offrire al nostro settore disciplinare riflessioni affascinanti e stimolanti, dando un impulso nuovo a molte ricerche nell'ambito della romanistica, fornendo contenuti e metodi che continuano ad attirare tanti studiosi già noti ma anche numerosi giovani talenti.

Jean-Philippe Dalbera era un uomo di rara discrezione, che ha sempre preferito la scienza a qualsiasi forma di esteriorità, proteggendo la propria intimità con pudore e modestia. Per questo motivo, alcuni dettagli della sua vita sfuggono anche alle autrici di questo necrologio, nonostante la vicinanza e l'affetto che le ha legate a questo grande studioso.